

INTERNATIONAL JOURNAL OF POLITICAL STUDIES

ULUSLARARASI
POLİTİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

December 2017, Vol:3, Issue:3
e-ISSN: 2149-8539

Aralık 2017, Cilt:3, Sayı 3
p-ISSN: 2528-9969

journal homepage: www.politikarastirmalar.org

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ

**MİLLİYETÇİLİK: MODERNİTEYE GİDEN BEŞ YOL
(İNGİLTERE, FRANSA, ALMANYA, RUSYA, AMERİKA)
LIAH GREENFELD**

Onur TÜRKÖLMEZ

Araş.Gör., Sakarya Üniversitesi, SBF, SBKY, onurturkolmez@sakarya.edu.tr

Kitap Tanıtımı – Milliyetçilik, Moderniteye Giden Beş Yol (İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya, Amerika), Liah Greenfeld, çev. Abdullah Yılmaz, Alfa Yayınları, 2017.

Milliyetçilik postmodern düşüncelerin etkisini gösterdiği günümüzde entelektüel çevrelerde tartışılabilir hale gelmiş bir olgudur. Ancak ulus devlet ötesi siyasal oluşumların halen meydana çıkmamış olması eskiye meydan okunan ancak yeninin de henüz ortaya çıkamadığı bir duruma işaret etmektedir. Bu nedenle milliyetçilik ve ulus devletin belli bir raf ömrü olan fenomenler olup olmadığı konusu tartışmaya açıktır. Milliyetçiliği modernizmle ilişkilendiren yaklaşımlar açısından bakıldığında ise modernizmin “henüz tamamlanmamış bir proje” olduğu tartışması gündeme gelir. Liah Greenfeld’in 1992 yılında Harvard University Press’de yayınlanan öncü çalışması “Nationalism: Five Roads to Modernity” bu tartışmalara ufuk açıcı bir yaklaşım getirmiştir.

Beş ülkede (İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya, Amerika Birleşik Devletleri) milli bilincin gelişim aşamalarını inceleyen bu kapsamlı çalışma ancak 2017 yılında Alfa yayınları tarafından başarılı bir çeviriyle Türkçe’ye kazandırılabilirdi. Bu bağlamda Türkçe’deki uluslararası milliyetçilik literatürünün zenginleşmesi ve Türkçe okuyan okuyucu ve araştırmacılarla buluşturulması adına bu eserin çevrilmesinin önemli bir aşamayı temsil ettiği söylenebilir.

Greenfeld’in eseri milliyetçilik meselesine bugüne kadar geliştirilen yaklaşımların tersinden bakmayı öneriyor. Özellikle modernist yaklaşım, milliyetçiliği modernizmle ilişkilendiren ve kapitalist moderniteyle tanışan toplumların milli devletlere evrildiğini iddia eden bir görüşün savunucusudur. Bu görüş ise modernitenin toplumların ihtiyaçlarına artık cevap vermediğini iddia eden postmodernler tarafından tenkit edilmektedir. Ve eğer modernite artık sona ermiş ise onun ürünlerinden biri olan milliyetçiliğin de sönümlenmesi gerekir. Greenfeld modernistlerin bu görüşünü tersine çevirerek milliyetçiliği modernizmin ürünü değil, kurucu ögesi olarak ele almaktadır. Ona göre bugün modern bir dünyada var olmamızı sağlayan şey, zihinlerimizin, bilinçlerimizin “milli” olmasıdır. Yani modern olduğumuz için milliyetçi değil, milliyetçi (ya da milli) zihinlere sahip olduğumuz için modernizdir.

Bu yönetsel tercihin iki temel sonucu vardır. Birincisi artık milliyetçiliği tartışmak için modernizme, kapitalizme ya da başka değişkenlere bağlı konuşma ihtiyacı kalmamıştır. Toplumları kendi toplumsal düzenleri ve biriciklikleri üzerinden algılamaya devam edebiliriz. İkincisi milliyetçiliği etnik ya da kültürel bir mesele olarak algılamaktan çok toplumsal düzenin belli bir parçası olarak yorumlayarak toplumların tarihsel kırılma anlarını, bir tarihin sonu iddiası ortaya atmadan dönüşümcü bir perspektiften ele alabiliriz.

Yazar, yukarıda değinilen iki sonucun da bir tür özçülük yaratabileceğinin farkında olduğundan bunu aşmak için öncelikle sosyal bilim yöntemi açısından kısa bir hülasa yaparak kendi yöntemini ortaya koymuştur. Sosyal bilimlerde yapı ve aktör arasında toplumsal eylemin hangisinin öncülüğünde gerçekleştiğine dair mevcut olan kadim tartışmayı özetleyen Greenfeld, çalışmasının özgünlüğünü

ortaya çıkarmak amacıyla bu ikisi arasındaki ilişkinin çift yönlü işleyen mantığına işaret eder. Buna göre; yapılar, aktörler tarafından aktörlerin değerler ve inançları tarafından üretilir. Ancak bu inanç ve değerler de yine üretildikleri andaki yapıların kısıtları etrafında belirlenmiştir. Yani yapılar ve aktörler eşit oranda üst belirlenebilirler. Birbirlerine üstünlükleri göreceli ve kısa ömürlüdür.

Bu yaklaşım milliyetçiliğe uygulandığında yazarın incelediği örnek ülkelerin tarihlerinde nasıl bir yöntem izleyeceği de ortaya çıkar. Milliyetçiliğin altında yatan fikirler, aktörlerin duruma bağlı kısıtlarına, özelemlerine, güdülenmelerine ve bunların yarattığı çıkarılara uygun olarak şekillenmiştir. Bu durum bugün belki reddedilen milliyetçilik öncesi fikirlerin yeni milli bilinçle mecedilmesini dahi gerektirebilir. Bir milletin hareket tarzı, hakim geleneklerinden doğan eğilimler tarafından belirlenir. Ancak toplumsal eylem öngörülemez olduğundan yalnız geleneklere göre bir tahminde bulunmak zordur. O anki yapısal kısıtlar geleneklerden sapma gösterecek bir eylemliliği gerektirebilir. Toplum bu eylemlilik halini kolayca eski geleneklerden derlenmiş simgeler ve yeni milli bilince dair söylemlerle haklılaştırabilir.

Greenfeld'in "geleneklerden doğan eğilim" kavramı ve yapı-aktör ikiliğine geliştirdiği çift yönlü yaklaşım Pierre Bourdieu'nün habitus ve alan kavramlarını aklı getirmektedir. Greenfeld tıpkı Bourdieu gibi aktörlerin yapısal kısıtlar doğrultusunda çıkarlarını ve yönelimlerini güncellediklerini (faillerin alandaki durumu), ancak geleneksel bir eğilimi daima içlerinde taşıdıklarını (faillerin nesiller ötesinden gelen tarihsel kodu olarak habitus) söylemektedir. Bourdieu'den temel farkı ise Bourdieu'nün alan analizindeki yapısalcı ağırlığının aksine daha Weberyen bir çizgiden giderek aktörü ve aktörün psikolojik koşullarını öncelemiş olmasıdır.

Eserde milliyetçilik, bireyin kimliğini egemenliğin sahibi olarak görülen bir halk kitlesine aktarması yönünden eski kimlik ve bilinç biçimlerinden ayrılan etkili bir aidiyet biçimi olarak tanımlanmıştır. Yazar bir toplumda milliyetçiliğin ortaya çıkması için, yapısal (toplumdaki hakim grupların ve grup kategorilerinin değişimi), kültürel (yapısal değişime bağlı olarak ortaya çıkacak bir kimlik krizi ve bu krizin çözümü) ve psikolojik (düşman algısı ve düşman görülen yerli alt kimliklere karşı yeni bir değer sisteminin dayatılması) aşamaların gerçekleşmesi gerektiğini iddia etmiştir.

Millet kavramının Ortaçağ öncesinde bir şehre gelen yabancı grupları tanımlamak üzere kullanıldığı bilgisiyle giriş yapılmıştır. Ayrıca yazar her ülke incelemesinde o ülkenin dilinde millet kelimesinin geçirdiği dönüşüm başta olmak üzere ülkenin resmi dilinin ve kelime dağarcığının dönüşümü üzerine odaklanmıştır. Yazara göre monarşilerin egemenliği döneminde millet ve devlet kavramları krallarla eş anlamlı ve eş güçte kullanılır hale gelmiştir. Özellikle iktidarını merkezileştirmeye çalışan krallar, yerel ve dini otoritelerden iktidarı kendi tekeline çekme mücadelesinde kendilerini devletle eş tutmaya başlamışlardır. Bunu yaparken mücadelelerini kitleselleştirmek ve tahkim etmek için milleti de devletle eşitlemeye başlamışlardır. Özellikle İngiltere ve Fransa örneklerinde millet, Tanrı'nın özel seçkin bir kulu olarak o halka mensup olmak anlamında kullanılır hale gelmiştir. Yazara göre millet bu aşamada yeryüzünde yaşayan ayrıcalıklı bir (İngiliz ya da Fransız) topluluğun adı haline almıştır.

Monarkların devlet-krallık-millet eşliğini siyasi gerekçeler altında kurması milleti, giderek devlete egemen olmak isteyen ve devletin kaderini belirlemede kraldan da önce gelmek hakkına sahip bir kitleye dönüştürmüştür. Bu dönüşümün yapısal koşullarını ise yazar, yeni yükselmekte olan orta sınıfların soya bağlı seçkinciliğe meydan okumasıyla ortaya koyar. Fransa'da iyi eğitilmiş memurlar ve İngiltere ve Almanya'da ticaretle uğraşan kesimler; aristokratlar, derebeyler ve dinsel otoriteler etrafında şekillenen geleneksel toplumsal düzeni altüst etmiştir. Bu altüst oluşların meşru siyasal zemini ise bir aileye mensup olmak yerine (yukarıdaki tanımda da verildiği gibi) egemenliğe hakkı olan bir halk kitlesine mensubiyetten gelen milliyetçi bilinç aracılığıyla sağlanmıştır. Yazara göre örnek olarak incelediği toplumların milli bilinçleri yükseldikçe modern siyasal kurumların gelişim hızı da o ölçüde artmıştır.

Greenfeld milliyetçilik öncesi toplumsal düzenin dinsel ve kasta dayalı sistemler olarak ikiye ayırır. Dinsel olana odaklandığı bölümlerde Hristiyan reformasyonunun Hristiyanlığı millileştirdiğini savunmaktadır. İncil'in yerel dillere çevrilmesiyle taşradaki dindar kitlelerin kutsal kitabı okumak için okuma yazma öğrendiğini, bunun bir kitle seferberliğine dönüşmesinin de köylü kitlelerin modernleşme sürecine entegre olmasını kolaylaştırdığını ortaya koymuştur. Öte yandan reform vasıtasıyla din, toplumun ana kimlik bileşeni olmaktan çıkarak talileşmiş, dil ve kültür üzerinden yeni bir kimlik inşa edilmesi mümkün olmuştur.

Batı toplumlarında milliyetçiliğin ortaya çıkış koşullarını inceleyen bu çalışma, özellikle yöntemsel açıdan mevcut milliyetçilik çalışmalarından ayrılmakta ve özgün bir yerde durmaktadır. Milliyetçiliği bağımlı değişkenlere bağlı bir nesne olmaktan çıkararak bağımsız bir fenomen olarak incelemesinin yanında, ele aldığı ülkelerin tarihlerini detaylı bir şekilde ele almasıyla da önemi yüksek bir eserdir. Böyle bir eserin geç de olsa Türkçe'ye kazandırılmış olması da literatürümüzde yeni tartışmaların doğmasına imkan vermesi açısından sevindirici ve umut vericidir.